

VARIA

– NEKROLÓG –

HIROMICHI HAYAKAWA
(1947–2011)

VARGA CSABA
tanszékvezető egyetemi tanár (PPKE JÁK)

Melegszívű japán támogatóját, szakértőjét, sikeres kutatóját veszítette el a magyar jogtudomány. Egész élete Japán fővárosához és legelőkelőbb magánegyeteméhez, a közel 130 éve alapított Waseda egyetemhez kötötte. Ott végzett 1971-ben, majd doktorált 1977-ben, s kezdett rögvest tanítani és világhírű Jogösszehasonlító Intézetében kutatni, 1984-től kinevezett egyetemi tanárként. Az akkori félelmetes ellenfélre szakosodott: a Szovjetunió és az úgynevezett népi demokráciák jogát kívánta megérteni – főként a politikai eszmetörténet összefüggéseiben, ennél fogva mindenekelőtt államjogi be rendezkedésüket vallatva. Ezért töltött 1982-ben egy évet a moszkvai egyetemen, majd folytatta egy további teljes évvel nálunk, akadémiánk Jogtudományi Intézetében. Magyarország visszavonzotta egy újabb évvel, 1994-ben, ekkor már az MTA Kisebbségkutató Intézetében is munkálkodva.

Írásban tökéletesen uralta nyelvünket. Még amikor rövidebb időre, átutazóban bukkant is fel – ami rendszeresen visszatérően megtörtént –, közel mázsányi könyvet vásárolt és adatott fel honába. Első hosszú ittlétekor egész családjával költözött Budapestre: a népi művészet ihletésére feleségéből, Takako asszonyból nálunk formálódott fotóművész; két kisgyermeke, a kislány Mioko és öccse Yukifusa tiszteletbeli magyar-ként növekedett, hiszen ide jártak általános iskolába; ráadásul Mioko így kerülhetett hosszú évekre vissza fiatal felnőttként a magyar fővárosba földrészük tokiói hangja, az *AsiaPress/Japan* újságírójaként.

Amikor közel három és fél évtizede magam lehettem vendégük, megcsodálhattam tokiói környezetében hatalmas, valójában sokszobásan picinyke lakásukat, ahol még darázsderekű felnőttek is legfeljebb oldalazva mozoghattak rengeteg könyvük között. Sok alkalommal foghattam gyermekeik kezét, hogy csaknem pótszülőként járjak velük látványos programokra Tokióban. Felejthetetlen vidéki hétvégeiken élhettem

együtt az egész családdal. Lelki kifinomultsága, tapintata, szerénysége mindig megragadott. Ám ha mástól máshová meghíva, például Nagoyában találkozhattunk – mert mindenhová eljött, ahol csak kedves magyarjaira rálehetett –, megfogott kollégái figyelmébe, ami kitüntetően irányult feléje, ha szót kért. Amikor pedig első otllétemkor szervezte vendéglőadásomat, az utolsó napon váratlanul magyar nyelvű beszédre kért, mert mintegy százhusznyi, humán szakmáik és egyetemeik sokaságát képviselő japán hallgatóság gyűlt össze hívására, tökéletesen felkészült magyar-specialistákból, akik pontos és hiteles megfogalmazásra vágytak; hiszen vitakérdéseik is olyan finomságokat firtattak mikroszkopikus élességgel, mint Somló Bódog munkásságának korszakolása, Lukács György életútjában valamely mozzanat mikénti értelmezhetősége, vagy a politikai kereszténység szerepjátszása a Tanácsköztársaság bukása után.

Rákos betegség elhatalmasodása szakította meg életét váratlanul korán, január 15-én, reggeli fél hét tájban. E télen Intézete éppen 1956 világméretű jelentőségéről szervezett reprezentatív előadássorozatot. Január 28-án került volna rá sor, hogy – címe szerint – a „jogszerű forradalom” következményeiről szóljon. Ám ekkorra – mint közös barátunk, Masanori Aikyo professzor Nagoyából írta – már csak imádságos sóhajunk szállhatott lelke megpihenéséért.

*

Rengeteget tudott, a japán intellektualitáshoz híven azonban e roppant tudásból minden járulékosat kiszűrve csakis némi gyöngyszemeket hasznosított. Magyar vonatkozású két könyvében a kelet-európai forradalom portréját rajzolta meg Lukács iránt erőteljes érdeklődéssel, a modern magyar alkotmány és politika fejlődéstörténetébe ágyazot-tan,¹ további két nagyobb műve pedig a szovjetunióbeli népeket-nemzetiségeket illető politika változásait dolgozta fel, illetőleg a hivatásra nevelés Waseda-beli tapasztalatóról szólott.² Tanulmányai szintén a magyar és a szovjet/orosz politikai berendezkedés és alkotmányi megoldás összefüggéseit rajzolták fel, proletárdiktatúra körülményei közepette és annak összeomlása után egyaránt, kiegészítve afrikai szocialista alkotmányok és szocializmus utáni cseh alkotmánybírósi tapasztalatok feldolgozásával.³ Írásait kiegészítette fordításokkal, amelyek közül mindenekelőtt az új cseh és magyar

¹ *Tōō kakumei no shōzō. Gendai hangarī no kenpō to seiji.* Kyōto: Hōritsu Bunka Sha, 1993. 274. és *Sengo hangarī kokuseishi ni okeru kaikaku to kakumei. Senkyūhyaku gojūrokunen senkyūhyaku hachijūkunen ryō kakumei no sōgōteki kenkyū.* [出版者不明], 2006. 64.

² *Sobieto seiji to minzoku. Shakai shugi kenpōron eno kakyō.* Tōkyō: Seibundō, 1994. 448. és *Daigaku kaikaku. Waseda wa tankyūsuru.* Tōkyō: Rōdō junpōsha, 1994. 284.

³ Minden írás a Waseda Institute of Comparative Law *Comparative Law Review* című japán nyelvű folyóiratában jelent meg: az Össz-orosz Alkotmányozó Gyűlésről s a proletárforradalom logikájáról in 11. 1977/2. 121–157. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/27/01/ronbun/A04408055-00-027010029.pdf>; a trópusi Afrika ún. népi demokratikus alkotmányairól in 15. 1981/2. 1–35. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/15/02/ronbun/A04408055-00-015020001.pdf>; a magyar 1956 októberi mozgalmáról és alkotmányi problémáiról in 19. 1986/2. 1–45. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/19/02/ronbun/A04408055-00-019020001.pdf>; a magyar politikai rezsimről, különös tekintettel a Népfontra in 24. 1991/2. 1–26. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/27/01/ronbun/A04408055-00-027010029.pdf>; a Szovjetunió felbomlásáról és Oroszország kialakuló politikai szerkezetéről történelmi megközelítésben 27. 1993/1. 29–54. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review>

alkotmány említendő.⁴ Csupán a legutóbbi években jelentek meg írásai angol nyelven, hála fél évszázadot megélt Intézetük jubileumi programja immár a külvilág felé kitárlkozó megszervezésének.⁵ Saját kollegiális körünkben többen köszönhetjük néki, hogy írásainkból valami szintén megjelenhetett az ő nyelvükön.⁶

Karunkat többször meglátogatta immár a Szentkirályi utcában. Két ízben előadást is tartott, egyszer meghívott hallgatóknak a japán jogi mentalitásról, másszor speciális kollégiumomon; hallgatóinknak véle folytatott nyílt beszélgetése hozzájárulhatott ahhoz, hogy utóbb több tanítványunk pályázott – sikerrel – Japánban folytatandó tanulmányokra.

/pdf/27/01/ronbun/A04408055-00-027010029.pdf; I. Fujita és K. Sugiura az orosz átmenet jogi reformjáról szerkesztett könyvről (Kyōto: Hōritsu Bunka Sha, 1998.) 33. 2000/2. 281–294. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/33/02/ronbun/A04408055-00-033020281.pdf>; a cseh alkotmánybírószágról múlt és jelen összevetésében pedig 38. 2004/1. 23–71. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/37/02/ronbun/A04408055-00-037020002.pdf>; végezetül pedig a magyar rendszerátalakulásról és alkotmányi problémáiról 1989-et követően 37. 2004/2. 2–25. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/37/02/ronbun/A04408055-00-037020002.pdf>.

⁴ Így szintén a Waseda Institute of Comparative Law *Comparative Law Review* című folyóiratában egy szovjet írás a szovjet alkotmányról és alkotmánytudományról 15. 1981/2. 137–146. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/15/02/ronbun/A04408055-00-015020137.pdf>; az új cseh, illetőleg magyar alkotmányé 36. 2002/1. 231–246. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/36/01/ronbun/A04408055-00-036010231.pdf>, ill. 37. 2003/1. 279–311. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/37/01/ronbun/A04408055-00-037010279.pdf>; Vaclav Pavliceznek a diktatúrától a demokráciáig tartó csehszlovák alkotmányi változások folyamatáról szóló írásáé pedig 39. 2005/1. 197–222. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/39/01/ronbun/A04408055-00-039010197.pdf>.

⁵ A Study of the History of Hungarian Parliamentarism. Toward the Reconstruction of Parliamentary Democracy. In *Japanese Law in an International Context. Law in its Origin and Law in its Global Context*. Comparative Law Study Series 33, Tokyo: Waseda University Institute of Comparative Law, 2006. 114–142.; From the Shore of the West Eurasian Side. In *International Context of the Japanese Law. Index of Linkage with West and Asia*. Comparative Law Study Series 32, Tokyo: Waseda University Institute of Comparative Law, 2006) 146–151.; Reform and Revolution under the 20th Century Socialism. In *Japanese Legal Studies in Comparative and Historical Context. It's Perspective of Comparative Law*. Comparative Law Study Series 34, Tokyo: Waseda University Institute of Comparative Law, 2008. 201–205.

⁶ Először említett magyar nyelvű előadásomat [Társadalmi rendszer és a jog.] jelentette meg ugyanezen Waseda Institute of Comparative Law *Comparative Law Review* című folyóirat hasábjain – 26. 1993/2. 85–95. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/26/02/ronbun/A04408055-00-026020085.pdf>, majd három hazai írás lefordításáról gondoskodott ugyanitt: PÉTERI ZOLTÁN: Constitution-making in Hungary. 41. 2008/2. 332–347. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/41/02/ronbun/A04408055-00-041020332.pdf>; VARGA CSABA: Philosophy of Law in Central and Eastern Europe. A Sketch of History. 41. 2008/2. 348–360. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/41/02/ronbun/A04408055-00-041020332.pdf>; valamint MAJTENYI BALÁZS: Minority Rights in Hungary and the Situation of the Roma. 41. 2008/3. 120–141. és <http://www.waseda.jp/hiken/jp/public/review/pdf/41/03/ronbun/A04408055-00-041030120.pdf>.